

podnetovom *krása*) alebo keď je menej spoločných a zhodných odpovedí a veľa jednotkových (neopakujúcich sa) reakcií, ako napríklad pri abstraktách *výška, kľamstvo, zázrak, číslo, smrť, tajomstvo*.

Napriek tomu, že vo väčšine prípadov asociácie nevytvorili jeden výrazný prototyp, niektoré abstraktá boli reprezentované asociáciami, predsa len ukázali tendencie probandov pri utváraní určitých typov asociatívnych spojov s podnetovými slovami. Vidieť to napríklad na odpovedi plačúca osoba k podnetovému *zúfalstvo*, mŕtvola k podnetovému *smrť*, hlava alebo starec k podnetovému *múdrosť*, kriky alebo zelené k podnetu *zeleň*, jaskyňa a skrinka k podnetu *tajomstvo*, zelený muž, mužiček k podnetu *vodník*, Amálka k podnetu *vila*. Napokon, charakteristickým pre metaabstraktum abstrakcia môže byť práve absencia asociácií alebo výskyt prázdnych asociácií typu nič, vzduch, prázdno, nula.

Ak usudzujeme o povahe mentálnej reprezentácie abstraktných výrazov z ich verbalizovaných asociačných spojov, môžeme povedať, že sú výrazom individuálnych dispozícií testovaných subjektov. Potvrdenie tejto črty mentálneho odrazu abstrakt sa dá objaviť v zriedkavých a nepodobných jednotkových odpovediach probandov na podnetové slová, čo predpokladá individuálne podmienené spracovanie podnetu a následne znemožňuje celostnú syntézu asociácií do jedného výrazného prototypu. Na druhej strane je neopodstatnené tvrdiť, že mentálna reprezentácia závisí výlučne od subjektu bez prihliadnutia na sociálny rozmer ľudského bytia a spoločenskú povahu jazyka. Preto mentálny odraz vybraných prvkov jazyka vo verbalizovaných asociáciách obsahuje nemálo spoločných a navzájom podobných či súvisiacich zložiek. V našej vzorke sa tak potvrdzuje aj predpoklad o niektorých kolektívne preferovaných spôsoboch kognitívneho spracovania podnetu vyvolaného abstraktným výrazom, pričom výsledok v podobe primárnej asociácie alebo viacerých charakteristických asociácií vypovedá iba o rôznej miere typickosti reakcie na podnet. A tak sa mentálne zobrazenie jazykovej reality javí ako prienik kognitívnych procesov na rôznej úrovni abstraktnosti a spoločensky podmieneného spôsobu výmeny informácií.

Literatúra

- BUZÁSSYOVÁ, K.: Dynamické tendencie v tvorení abstrakt. Slovenská reč. 50, 1987.
- HELBIG, G.: Vývoj jazykovedy po roce 1970. Praha, Academia 1991.
- LINHART, J. – NOVÁK, V. J. A.: Princíp odrazu v biologii a psychologii. Praha, Academia 1985.
- LOCKE, J.: Rozprava o ľudskom rozume. Bratislava, Pravda 1978.
- MARŠÁLOVÁ, L.: Metodologické základy psychologického výskumu. Bratislava, 1978.

MARŠÁLOVÁ, L.: Psycholingvistická analýza vývinu lexiky. Bratislava, SPN 1982.

MATERNA, P.: Svět pojmu a logika. Praha, Filosofie 1995.

PATOČKA, J.: Přirozený svět jako filosofický problém. Praha, Orientace 1992.

TRZEBIŃSKI, J.: Twórczość a struktura pojęć. Warszawa, Państwowe Wydawnictwo Naukowe 1981.

Augmentácia v slovenčine a nemčine

Jozef Pally

Filozofická fakulta UK, Bratislava

V lexikálno-sémanticky a slovtovorne zameranom príspevku sa budeme venovať porovnávaniu tej časti slovnjej zásoby slovenského a nemeckého jazyka, ktorú u nás tradične zaraďujeme do emocionálnej sféry jazyka a ktorej jednotlivé prvky nazývame AUGMENTATÍVAMI – čiže zveličenými slovami. Ako z príspevku vyplynie, lingvistický termín augmentatívum (augmentácia, augmentatívny) prekonal v nemeckej jazykovednej literatúre dôležitý vývoj od jeho pôvodnej neexistencie v reflexii lexikálneho plánu a slovtovorného plánu nemeckého jazyka až po jeho súčasné pevné miesto v nemeckej jazykovede.

V konfrontačne orientovanej diskusii o možnostiach výrazu emócií na všetkých úrovniach jazyka ako systému (langue) v nemčine a slovenčine sa ukázalo, že sa mnohé jazykovedné termíny, počnúc napr. termínom expresívnosť, ktorý sa stal na západe vďaka svojej sémantickej zaťažnosti takmer neterminologický, chápali a chápu v tzv. západoeurópskej a v tzv. východoeurópskej lingvistiky pomerne rozdielne. Porovnanie ukazuje, že aj taký sémanticky nezaťažený termín, akým je augmentatívum, príp. augmentácia, môže zakaždým postihovať iné aspekty tohto prevažne slovtovorného a lexikálno-sémantického javu. Naš príspevok je pokračovaním zdanlivo ukončenej diskusie v slovenskej germanistike o tom, že lexikálny prvok, ktorý sa u nás nazýva augmentatívum, nemá v nemeckom jazyku svoj pendant a že ho možno vyjadriť len opisne, syntagmaticky, napr. že slovo *chlapisko* možno vyjadriť v nemčine pomocou substantíva s patričným prívlastkom, v závislosti od kontextu napr. ako *großer, langer Mann*. To je doposiaľ najrozšírenejší názor na túto tému, odrážajúci sa predovšetkým vo vysokoškolskej praxi a majúci explicitne svoje teoretické odôvodnenie v niektorých prácach slovenských germanistov (napr. H. Krenčeyová a generácia jej diplomantov, napr. E. Pally). Ak sa však s prekladom slova *chlapisko* trochu